

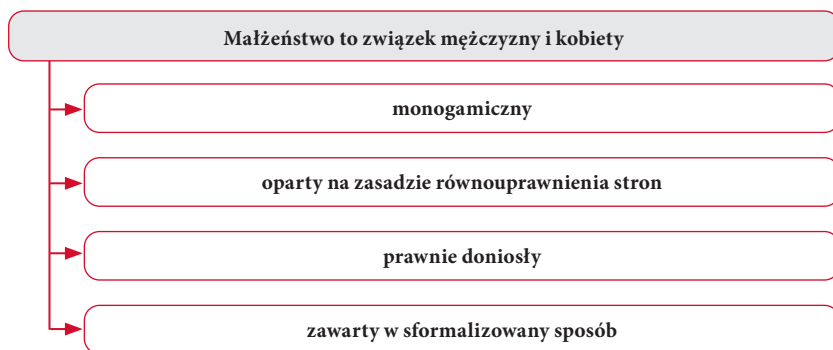
DZIAŁ I. PRAWO RODZINNE

Czy wiesz, że?

Wyrokiem z 28.2.2018 r. (I C 2206/12) Sąd Okręgowy w Toruniu zasądził od jednej z parafii na rzecz powódki kwotę 115 049,97 zł tytułem odszkodowania za niedopełnienie przez proboszcza tej parafii obowiązków, tj. nieprzekazania do Urzędu Stanu Cywilnego w wymaganym terminie zaświadczenia o złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński. W wyniku tego zaniedbania małżeństwo zawarte przez powódkę nie wywołało skutków cywilnoprawnych, o czym dowiedziała się po śmierci męża, gdy okazało się, że nie może po nim dziedziczyć ani otrzymać renty.

CZĘŚĆ I. MAŁŻEŃSTWO

ROZDZIAŁ 1. ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA

Zgodnie art. 1 KRO małżeństwo zostaje zawarte po łącznym spełnieniu czterech przesłanek.

PRZESŁANKI ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

różnica płci

Związek małżeński jest związkiem **mężczyzny i kobiety**. Pary homoseksualne oraz osoby, które nie mają wykształconej płci (obojnactwo), nie mogą zawrzeć małżeństwa.

Kierownik USC ustala płeć nupturientów na podstawie przedstawionych mu **odpisów aktów urodzenia**. W razie wątpliwości ma on obowiązek zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte (art. 5 KRO).

jednoczesna obecność przed kierownikiem USC lub osobą duchowną

Osoby zawierające związek małżeński muszą być **jednocześnie obecne przed kierownikiem USC albo przed kompetentną osobą duchowną kościoła lub związku wyznaniowego**.

Wyjątek stanowi w tym wypadku **dopuszczalność zawarcia związku małżeńskiego przez pełnomocnika**. Osoba, która nie ma możliwości osobistego uczestniczenia w ceremonii swego ślubu, może wystąpić do sądu o **zezwole nie na ustanowienie pełnomocnika**. Sąd z kolei może na to zezwolić jeżeli stwierdzi, że zaistniały ku temu ważne powody. Musi to być powód uniemożliwiający jednoczesne stawienie się w jakimkolwiek urzędzie, który w świetle zasad współżycia społecznego usprawiedliwia odstąpienie od obowiązku jednoczesnego stawienia się przyszłych małżonków.

Pełnomocnictwo do zawarcia związku małżeńskiego powinno być udzielone **na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym** i wymienić osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte.

Nupturienti mogą obecnie zawrzeć związek małżeński nie tylko wobec kierownika USC, lecz także wobec kompetentnej osoby duchownej Kościoła katolickiego i innych kościołów oraz związków wyznaniowych, co jest konsekwencją dopuszczenia w polskim prawie do zawierania małżeństw **w formie wyznaniowej ze skutkami dla prawa świeckiego**.

zgodne oświadczenia

Osoby zawierające związek małżeński muszą złożyć w tej kwestii **zgodne oświadczenia**. Zgodność oświadczeń oznacza, że muszą być one **tożsame pod względem treści**. Nie mogą zawierać zastrzeżeń zwłaszcza co do warunku i terminu.

Przebieg składania oświadczeń w sposób zapewniający ich zgodność szczegółowo określa art. 7 § 2 i 3 KRO.

sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC

Kierownik USC sporządza akt małżeństwa, w przypadku gdy mężczyzna i kobieta, zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła, oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Duchowny ma obowiązek w ciągu **5 dni** od dnia zawarcia małżeństwa przekazać zaświadczenie o tym zdarzeniu kierownikowi USC, a ten niezwłocznie sporządzić akt małżeństwa.

Ważne

Brak którejkolwiek z wymienionych przesłanek sprawia, że w świetle polskiego prawa związek małżeński w ogóle nie został zawarty (nigdy nie zaistniał), a pożycie między nupturientami jest pożyciem pozamałżeńskim.

W przypadku gdy – pomimo braku przesłanek zawarcia związku małżeńskiego – sporządzony został akt małżeństwa, ustalenie nieistnienia związku małżeńskiego może nastąpić jedynie **na mocy wyroku sądowego**.

Powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa może wytoczyć każdy, kto ma w tym interes prawny. Właściwa jest droga procesu, jeżeli osoba występująca z odpowiednim żądaniem nie kwestionuje samego faktu zawarcia małżeństwa, a utrzymuje jedynie, że przy zawieraniu małżeństwa nie została spełniona jedna z przesłanek przewidzianych w art. 1 § 1 KRO.

Zawarcie małżeństwa prowadzi do powstania trwałego stosunku jednoczącego działania stron w sferze duchowej, cielesnej oraz gospodarczej. Jego konsekwencją są **prawnie doniosłe stosunki** rodzinne o charakterze majątkowym i niemajątkowym, dotyczące małżonków oraz ich potomstwa. W szczególności wynikają z niego prawa i obowiązki małżonków oraz ich potomstwa.

Jest to związek **prawnie uprzywilejowany**, w przeciwieństwie do konkubinatu, który jest związkiem niewywołującym bezpośrednich konsekwencji prawnorodzinnych i w efekcie nie wywołuje powstania żadnych praw i obowiązków uregulowanych w prawie rodzinnym.

Ważne

W zakresie stosunków majątkowych zawarcie małżeństwa co do zasady prowadzi do powstania tzw. małżeńskiej wspólności ustawowej.

ROZDZIAŁ 2. UNIEWAŻNIENIE MAŁŻEŃSTWA

Przyczyny unieważnienia zawartego związku małżeńskiego dzielą się na trzy grupy:

- ▶ przeszkody małżeńskie;
- ▶ wady składanych przez nupturientów oświadczeń o zawarciu małżeństwa;
- ▶ wady pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa.

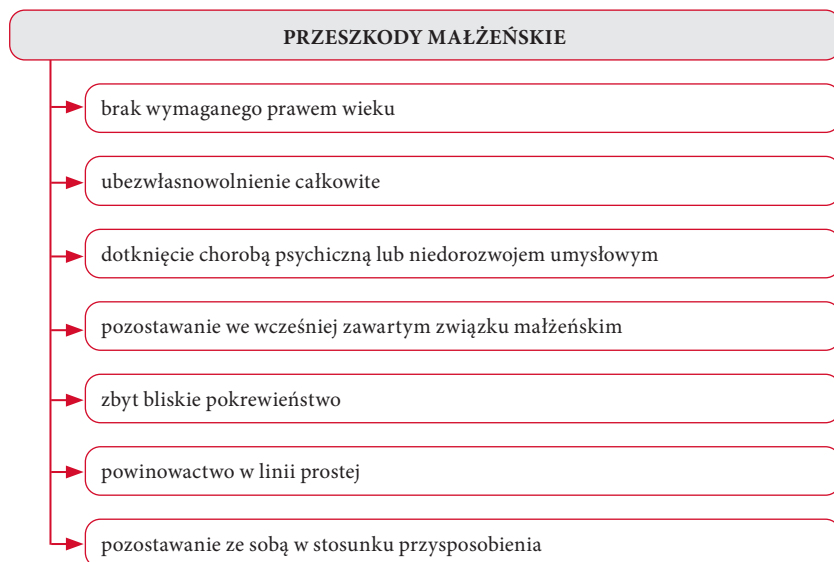
PRZESŁANKI UNIEWAŻNIENIA MAŁŻEŃSTWA

przeszkody małżeńskie (niedozwolone prawem cechy nupturientów i cechy zachodzącej między nimi relacji)	wady oświadczenia woli o zawarciu małżeństwa	wady pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa
art. 10–15 KRO	art. 15 ¹ KRO	art. 16 KRO
▶ zbyt niski wiek ▶ ubezwłasnowolnienie całkowite ▶ choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zaburzenia psychiczne zagrażające małżeństwu lub zdrowiu potomstwa	▶ znajdowanie się w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli ▶ działanie pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony	▶ brak zezwolenia sądu na złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez pełnomocnika ▶ pełnomocnictwo było skutecznie odwołane lub nieważne

▶ pozostawanie we wcześniej zawartym związku małżeńskim ▶ łączące nupturientów pokrewieństwo w linii prostej lub zbyt bliskie pokrewieństwo w linii bocznej ▶ łączące nupturientów powinowactwo w linii prostej ▶ łącząca nupturientów więź adopcyjna	▶ działanie pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste

Zawarcie małżeństwa pomimo istnienia któregokolwiek spośród wskazanych powyżej uchybień może doprowadzić do jego unieważnienia. Związek zawarty w ten sposób trwa jednak ze wszystkimi jego konsekwencjami **do momentu uprawomocnienia się wyroku sądu o unieważnieniu związku małżeńskiego**.

Małżeństwo może zostać unieważnione, jeżeli do jego zawarcia doszło pomimo istnienia tzw. przeszkód małżeńskich.

Osoby zawierające związek małżeński powinny mieć **ukończone 18 lat** (art. 10 KRO). W pierwotnym brzmieniu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązywała regulacja zezwalająca na zawarcie związku małżeńskiego mężczyznom dopiero po ukończeniu 21. roku życia. Przepis ten został jednak zmieniony jako sprzeczny z konstytucyjną zasadą równości płci.

Ważne

Z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie związku małżeńskiego przez kobietę, która ukończyła lat 16, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny.

Przykład

Jako najczęstsze przykłady wskazujące na istnienie ważnych powodów podaje się:

- 1) urodzenie się dziecka ze stosunku stron zamierzonego małżeństwa,
- 2) ciążę wynikłą z takiego stosunku oraz
- 3) istniejący już międzystronami, co najmniej od dłuższego czasu, co najmniej zaś od kilku miesięcy, trwały związek faktyczny, nasuwający poważne prawdopodobieństwo zajścia kobiety w ciążę.

Każdy z małżonków może żądać unieważnienia małżeństwa zawartego

- przez mężczyznę, który **nie ukończył 18 lat**
- przez kobietę, która **nie ukończyła 16 lat**
- przez kobietę, która **bez zezwolenia sądu zawarła małżeństwo po ukończeniu 16 lat, lecz przed ukończeniem 18 lat**

Z żądaniem unieważnienia zawartego związku z powodu nieosiągnięcia w chwili jego zawierania wymaganego prawem wieku może wystąpić także **prokurator**.

Jeżeli kobieta, która zawarła małżeństwo, jest w ciąży, wówczas kompetencja do wystąpienia z takim żądaniem przysługuje **tylko jej i prokuratorowi**. Zgodnie z art. 10

§ 4 KRO, jeżeli kobieta zaszła w ciążę, jej mąż nie może żądać unieważnienia małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku.

Możliwość wystąpienia o unieważnienie zawartego związku małżeńskiego **ustaje z momentem osiągnięcia wymaganego prawem wieku**. Mówimy, że następuje wówczas **konwalidacja**, czyli uzdrowienie wadliwie zawartego związku.

Ważne

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku, jeżeli małżonek przed wytoczeniem powództwa ten wiek osiągnął.

Nie może zawrzeć związku małżeńskiego osoba **ubezwłasnowolniona całkowicie** (art. 11 KRO).

Małżeństwo zawarte przez osobę, która w momencie zawierania związku była ubezwłasnowolniona całkowicie może być **unieważnione na żądanie każdej ze stron oraz prokuratora**. W przypadku uchylenia orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu następuje **konwalidacja** wadliwie zawartego związku i od tego momentu nie może on zostać unieważniony z powodu istnienia tej przeszkody w chwili jego zawierania.

Ważne

Ubezwłasnowolnienie częściowe nie może być podstawą unieważnienia małżeństwa.

Nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego osoby (art. 12 KRO)

→ chore psychicznie

→ niedorozwinięte umysłowo

→ jeżeli stan zdrowia lub umysłu takiej osoby zagrażałby:

- ▶ małżeństwu
- ▶ zdrowiu przyszłego potomstwa

W przypadku gdy małżeństwo zostanie zawarte przez osoby wymienione powyżej, **każdy z małżonków**, a także **prokurator**, może zażądać jego unieważnienia. Unieważnienie jest niedopuszczalne w przypadku powrotu do zdrowia osoby chorej psychicznie (**konwalidacja**).

Osoby chore psychicznie i dotknięte upośledzeniem umysłowym mogą jednak zawrzeć małżeństwo, jeżeli otrzymają uprzednio **zezwoleństwo sądu**. Sąd wyda takie zezwolenie, jeżeli uzna, że **stan zdrowia i umysłu wnioskodawcy nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa**. Zawarty na podstawie zezwolenia sądu związek małżeński osoby dotkniętej chorobą psychiczną lub niedorozwojem umysłowym nie podlega unieważnieniu.

Ważne

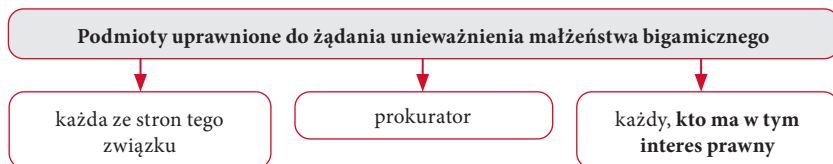
Powrót do zdrowia osoby, która zawarła związek małżeński w stanie choroby psychicznej powoduje konwalidację wadliwie zawartego związku.

Do orzeczenia unieważnienia małżeństwa nie wystarcza fakt, że małżonek był w chwili zawierania związku dotknięty chorobą psychiczną lub niedorozwojem umysłowym. Konieczną przesłanką takiego orzeczenia jest bowiem ponadto stwierdzenie, że w chwili zawierania związku **stan zdrowia psychicznego lub niedorozwoju umysłowego** był na tyle poważny, iż **zagrażał małżeństwu lub zdrowiu przyszłego potomstwa**.

Nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego **osoby pozostające w związku małżeńskim zawartym wcześniej** (art. 13 KRO).

W polskim prawie obowiązuje zasada monogamii. Zawarcie kolejnego małżeństwa pomimo pozostawania w poprzednio zawartym związku może doprowadzić do unieważnienia wszystkich kolejnych małżeństw. Ponadto bigamia (dwużenstwo) jest czynem karalnym. Zgodnie z art. 206 KK kto zawiera małżeństwo, pomimo że pozostaje w związku małżeńskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat.

Przeszkoda bigamii oznacza, że niedopuszczalna jest także poligamia (wielozenstwo).

Ważne

Małżeństwo bigamiczne może zostać konwalidowane, w przypadku gdy poprzednio zawarty związek małżeński ustanie z jakiegokolwiek powodu.

Jednak ustanie zawartego wcześniej związku małżeńskiego nie doprowadzi do konwalidacji związku zawartego później w przypadku **śmierci bigamisty**.

Nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa **krewni w linii prostej oraz rodzeństwo** (art. 14 KRO).

Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie przewiduje w tym zakresie żadnej możliwości konwalidacji tak zawartego związku małżeńskiego. Może więc on zostać unieważniony **w każdym czasie** (w tym nawet po ustaniu małżeństwa).

Unieważnienia żądać może **każdy**, kto ma w tym interes prawny.

Krewnymi w linii prostej są osoby, z których jedna pochodzi od drugiej, tzn. przodkowie, tzw. wstępnicy oraz potomkowie, tzw. zstępni.

Zawarcie związku małżeńskiego przez osoby spokrewnione w linii prostej lub rodzeństwo to zachowanie o cechach przestępstwa, ponieważ współzycie seksualne w tym kręgu osób jest karalne w świetle polskiego prawa. Stanowi o tym art. 201 KK.

Nie mogą zawrzeć ze sobą związku małżeńskiego **powinowaci w linii prostej** (art. 14 KRO).

Nie jest to jednak bezwzględna przeszkoda do zawarcia małżeństwa. Sąd z ważnych powodów **może zezwolić na zawarcie małżeństwa**. Uzyskanie zezwolenia sądu sprawia, że związek zawarty między powinowatymi w linii prostej nie może zostać unieważniony.

**Podmioty uprawnione do unieważnienia małżeństwa
zawartego przez powinowatych w linii prostej to**

każdy z małżonków

prokurator

Przeszkodą do zawarcia małżeństwa jest pozostawanie przez osoby zamierzające to uczynić w **stosunku przysposobienia** (art. 15 KRO).

Ważne

Zawarcie związku małżeńskiego przez osoby związane węzłem przysposobienia jest pod względem prawnym tożsame z zawarciem związku przez krewnych w linii prostej.

Rozwiązanie stosunku przysposobienia (nie dotyczy to jednak przysposobienia całkowitego, które jest nierozwiązywalne) powoduje, że przeszkoda do zawarcia małżeństwa wygasa.

Małżeństwo tych osób zawarte po ustaniu stosunku przysposobienia **nie podlega unieważnieniu**.

Małżeństwo może zostać również unieważnione z powodu wadliwości oświadczeń nupturientów.

WADY OŚWIADCZENIA WOLI NUPTURIENTÓW

wyłączenie świadomego wyrażenia woli (np. pod wpływem alkoholu lub narkotyków). W tym wypadku nie można powołać się na brak swobody w powzięciu decyzji o zawarciu małżeństwa, a jedynie na jej brak w wyrażeniu woli. Wada ta nie powoduje bezwzględnej nieważności czynności prawnej, lecz pozwala w oznaczonych terminach powołać się na nią

błąd co do tożsamości drugiej strony (gdy np. jedna z osób posługiwała się fałszywym dokumentem tożsamości)

bezprawna groźba drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste

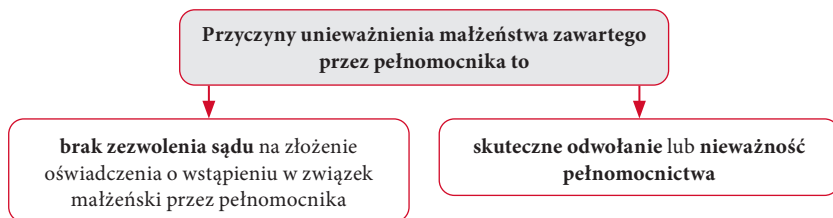
W powyższych przypadkach unieważnienia może żądać:

- 1) **małżonek**, który złożył oświadczenie dotknięte wadą oraz
- 2) **prokurator**.

Nie można żądać unieważnienia małżeństwa po upływie **6 miesięcy** od:

- ▶ ustania stanu wyłączającego świadome wyrażenie woli;
- ▶ wykrycia błędu lub
- ▶ ustania obawy wywołanej groźbą

– a w każdym przypadku **po upływie 3 lat od zawarcia małżeństwa**.

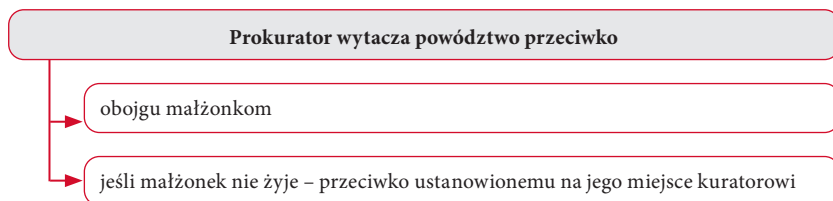

Ważne

W przypadku gdy małżonkowie podjęli wspólne pożycie, ich związku małżeńskiego nie można unieważnić.

W postępowaniu w sprawach o unieważnienie małżeństwa właściwy miejscowo jest **sąd okręgowy miejsca zamieszkania małżonków**.

Z żądaniem unieważnienia małżeństwa mogą wystąpić **małżonkowie i prokurator**, a we wskazanych przypadkach (przeszkoda pokrewieństwa, pozostawanie w związku małżeńskim, więź adopcyjna łącząca nupturientów) również inne **osoby mające w tym interes prawny**.

Przykład

Żądanie pozwu o unieważnienie małżeństwa może brzmieć:

„Wnoszę o unieważnienie małżeństwa zawartego w złej wierze przez pozwanego Jana Nowaka z powodką Paulinę Nowak w dniu... przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w Krakowie, nr aktu małżeństwa...”.

Orzekając unieważnienie małżeństwa sąd orzeka także, czy i który z małżonków zawarł małżeństwo **w złej wierze**.

Ważne

Za będącego w złej wierze uważa się małżonka, który w chwili zawarcia małżeństwa wiedział o okoliczności stanowiącej podstawę jego unieważnienia (art. 20 KRO).

Sąd może alternatywnie orzec, że:

- 1) oboje małżonkowie zawarli małżeństwo w złej wierze;
- 2) jedno z nich zawarło małżeństwo w złej wierze;
- 3) żadne z małżonków nie zawarło małżeństwa w złej wierze.

Wiedzy tej może nie mieć (ze względu na zły stan zdrowia) osoba chora psychicznie lub osoba ubezwłasnowolniona całkowicie.

W takim przypadku sąd orzeknie unieważnienie małżeństwa, **nie przypisując złej wiary** osobie, której dotyczy przeszkoda do zawarcia małżeństwa.

Jeżeli zaś przeszkoda do zawarcia małżeństwa dotyczy jednego z małżonków, który ma tego świadomość, a drugi małżonek w chwili zawarcia małżeństwa wiedział o tej przeszkodzie, wówczas w złej wierze zawierali swój związek oboje.

Orzeczenie o unieważnieniu małżeństwa ma **charakter deklaratoryjny** i wywołuje skutek od momentu jego zawarcia, tzn. stwierdza ono, że związek zawarty został wadliwie i wada ta **występowała w momencie jego zawierania**.

Ważne

Orzeczenie sądu kościelnego o ważności bądź o ustaniu małżeństwa kanonicznego nie może mieć prejudycjalnego wpływu na orzeczenie sądu państwowego o ważności lub o ustaniu świeckiego związku małżeńskiego (wyr. SN z 17.11.2000 r., V KKN 1364/00, Legalis).